

A kormánynak nincs, és nem is volt gazdasági terve

Hiteles középtávú gazdaságpolitikai, deficit- és adósságcsökkentő terv nélkül nehéz lesz kikecmeregni a jelenlegi válságból. Sőt, a piacok éppen ezek hiánya miatt egyre idegesebbek, ezért növekedik a recesszió veszélye, Európában, s ezen belül Magyarországon is. Csaba László, a Közép-európai Egyetem és a Budapesti Corvinus Egyetem tanára, az Akadémia levelező tagja szerint Magyarország már lekészt arról, hogy ilyen átfogó tervvel hozakodjék elő, de a gazdaságpolitika zsánerét azért megpróbálhatná bemutatni, ehhez azonban folyamatos párbeszédre lenne szükség a piacokkal. A bizalom receptje változatlan: kiszámíthatóság, jogállamiság, átláthatóság.

A nagy jegybankok minapi beavatkozása a Lehman Brothers bukása utáni időket idézte az emlékezetbe. A francia jegybankelnök egy újabb pénzügyi válság elhárításának szükségességéről beszélt. Az eurózónában sorsdöntő csúcsot emlegetnek. Hová tartunk, tényleg pénzügyi válság és gazdasági visszaesés felé? El lehet igazodni ebben a zűrzavarban?

Nem lehet egyértelmű választ adni ezekre a kérdésekre, mert valóban nagyon ellentmondásosak a hírek. A világgazdaság egy része azonban továbbra is növekszik. Az amerikai gazdaság is növekszik, a brit is már szerény ütemet diktál, túl van a recesszión, bár nem bővül olyan mértékben, mint szeretnék, aminek oka a brutális megszorítás. A német gazdaság is növekedik, Írország túl van a mélyponton, Spanyolország és Portugália pénzügyi gondjai kezelhetőnek látszanak, s Kína, Brazília, Oroszország továbbra is húzza magával a világgazdaság egészét.

Miért emlegetnek felelős tényezők is pénzügyi válságot?

E téren nagyobb a bizonytalanság. Másfél éve írtam egy cikket Gazdaságpolitika a válság után címmel, s visszatekintve már a cím is naiv reménykedést sugall. De nem szégyenkezem, mert azt gondoltam, hogy bizonyos racionalitási feltételek érvényesülni fognak, s ha megindul a fellendülés, akkor életbe lépnek a kimeneti (exit) stratégiák, vagyis a gazdaságok visszatérnek az Európai Központi Bank (EKB) által is szorgalmazott fegyelmezett pénzügyi politikai pályára. Fönntartom azt a nézetemet is, hogy ha négy éven át fiskális és monetáris ágon nyomják a pénzt a gazdaságokba, akkor ez a válság nem lehet olyan, mint amilyen az 1929-33-as volt, mert most nincs kereslethiány. Négy év alatt a pénznyomtató gépek, a hitelezési mechanizmusok és a megnövelt költségvetési hiányok akkora keresletet teremtettek, hogy ebből nagy növekedést lehetett volna megindítani. De ehhez persze azonnali

intézkedéseket kellett volna hozni. Ezt az intelmet senki nem vette komolyan. Elhangzottak figyelmeztetések, de ennek az ellenkezőjét is sokan hangoztatták. Ennek pedig az oka az, hogy nagyjából minden szakértő, kormányzati tanácsadó olyan közgazdaságtant tanult, hogy a pénzügy csak nominális mutató, majd a reáltényezők eldöntik, mi lesz. Ez nem így van. De a döntéshozók ezt akarták hallani, s ezt az üzenetet hallották meg. A piacok lényegében ezen a nyáron szembesültek azzal, hogy a nagy szereplőknek eszük ágában sincs a nagy adósságot kezelni. S szembeötlővé vált az is, amit Carmen Reinhart és Kenneth Rogoff számos tanulmányában bemutatott, hogy az állami és magánadósságok összeadódásának mi lehet a következménye. Ráadásul 2008-2009-ben a válságkezelő politika úgy készült a jégkorszakra, hogy életben tartotta a dinoszauruszokat, és irtotta a kisebb testű élőlényeket. Egyik oldalról létrejött a „túl nagy, hogy megbukjon” vállalati kör, amelyhez nem lehet hozzányúlni, más oldalról pedig nem tisztult a piac, holott ez a válság pozitív hozadéka lehetett volna. Harmadrészt meg kialakult a bizalmi válság, aminek az a lényege, hogy a piaci szereplők nem hiszik el a kormányoknak, hogy képesek és hajlandóak tenni valamit az adósság ellen, és nem hiszik, hogy a piac majd ezt megoldja, és nem kell ehhez állami részvétel. Ez az ijedelem lényege: a szembesülés a számokkal. Az Egyesült Államok államadóssága 2013-ra eléri a GDP 120 százalékát, ez az a szint, ahonnan a görögök indultak, vagy ahol az olaszok fejre álltak. Nem véletlen, hogy a feszültség mostanra nőtt meg ilyen mértékben. A piac várta az exitstratégiákat, de azok nem jöttek. Amerikában nincs ilyen, Európában is csak épphogy, Nagy-Britanniában és Írországból, Olaszországban és Spanyolországban mostanra várták az exitstratégiát, de nincs. Az EKB elkezdett enyhíteni, s ez is más irányba mutat, Japánban sincs érdemi stratégia.

Hogyan nézne ki a válság utáni hiteles stratégia?

Azt látjuk, hogy az államadósság elszállása ellen nem tesznek semmit a fejlett államok, közben a magánadósság is növekszik, vagyis a dinók egyre nagyobbak, piactisztulás nincs. Erre a piaci szereplők azt mondják, ebből baj lesz, inkább ülünk a pénzen, legalább a tőkét nem veszítjük el, ebből viszont baj nem lehet. Ez ellen fiskális és monetáris politikai könnyítéssel, eszközökkel nem lehet semmit tenni, szigorú tervek meghirdetésével azonban lehetne. Vér, veríték, könnyek ígéretével, bizonyos cégek bukásával. A francia Société Générale például megégette magát az amerikai másodrendű jelzálogpiaci (subprime) válságban, majd ennek nyomán görög államkötvényeket vásárolt, s most megint megégette magát, tehát ha így folytathatja, az bizony nem megnyugtató hír. S mindenki tud még ilyen

példákat, a General Motorst, a német autógyárakat, s lehetne sorolni. Vérnek kellene folyni, hogy elkezdjenek számolni, s azt mondják, hogy Görögország azért még a német bankrendszer sem érinthetné, nemhogy az európai. Ekkor lehetne a válság utáni helyzetre készülni, szigorú rendteremtő politikával, amely belátható időn belüli javulást hozhat az adósságrátákban. E tekintetben nem megnyugtató, hogy Christine Lagarde pénzügyminiszter még meg sem érkezett Washingtonba, hogy beüljön a Nemzetközi Valutaalap (IMF) vezérigazgatói székébe, de az általa meghirdetett hiánycélok teljesítését 2013-ról 2016-ra helyezte át a francia kormány. Ez nem megfelelő irány.

Ha az irány rossz, akkor mégiscsak nagyon kockázatos időszaknak nézhetünk elébe?

Azt szeretném csak hangsúlyozni, hogy hihetetlen nagy a bizonytalanság. De azt gondolnám, hogy még mindig nem késő, egy-két terv meghirdetésével elkerülhető a pánik. A pesszimizmus persze önmagát erősíti. Az Európai Unióval kapcsolatban, azoknak a hangját, akik megégették magukat, mindenki hallja. De azokét kevésbé, akik mást mondanak. Mint például az Allianz, amely úgy véli, hogy az euróövezet fennmaradásának esélye kilencven százalék körüli, s lehet, hogy neki van igaza. Jómagam nem terjeszteném a pánikot, de látom, mi minden nem történt meg. Valószínűleg az említett cikket másképp írnám meg. Ha a mennyiség minőségbe csap át, mert a felhalmozott adóssággal nem történik semmi, az elbizonytalanít, és jöhet az újabb recesszió, aminek a veszélye nagyobb, mint nyáron volt. Fordulat ment végbe. A tőzsdeindexek növekedése is megállt, a kormányok nem reagálnak, a piacok várnak a semmire. Ha léteznének stratégiák, hogy lehessen látni az irányt, az viszont megnyugtató hatású lenne, megindulna a hitelezés, a termelés, jönnének az adóbevételek, és csökkenne az adósságráta. Cselekedni kellene, de bénultságot érzlek. A görög történetben az a hír, hogy még mindig nincs megoldva, hogy a politika a piaci események után kullog. És élnek a tévhitek, hogy ha a gazdaságba pénzt pumpálnak, az elegendő, megoldja a válságot, holott már John Maynard Keynes bizonyította, hogy ez csak milyen szigorú feltételek között lehetséges. Joseph Schumpeter élcelődött is ezen a jelenségen 1944-ben, amikor azt írta, hogy a diáklányok és a politikusok csupán annyit értettek meg Keynesből, hogy lehet következmények nélkül költekezni. A tehetetlenség, a sodródás és ennek tudatosulása váltja ki a piaci aggodalmakat, s ebben benne van a veszélye egy újabb pénzügyi visszaesésnek.

Az idő valóban fontos tényező. Az Európai Bizottság már 2008-végén, 2009 elején jelezte, hogy a válság hatásainak tompítására elengedett költekezésnek drámai következményei lehetnek, de mintha a piacok ezt csak most értenek meg.

Igen, de a kérdés, meddig tart ez. Ha megindul a növekedés, arra célszerű az aktivista gazdaságpolitikának reagálnia. Az Egyesült Államokban már 2009 első negyedében élénk fellendülést tapasztaltak, a negyedik negyedben pedig öt százalékkal bővült a gazdaság. Erre a költségvetési politika nem válaszolt, holott az amerikai trendnövekedés 2,5 százalék lehet. Vagyis erőteljes megszorítást kellett volna alkalmazni, ezt be kellett volna jelenteni. A föllendülést ugyanis nem a kormányzati költségek serkentette, hanem a Szilícium-völgy táplálta. Én azt vártam, hogy ez történik majd. Meg azt, hogy az európai kormányok is elkezdik csökkenteni az adósságot. Ha csak kicsit is mérsékeltek volna az adósságot, lementek volna a kamatok, s nem tartanánk recesszió felé 2011 utolsó negyedében. De általában nem ez történt. Ha a 2008-as 70 százalékot 2010-re 85,3 és 2011-re 90 százalék fölé menni nem engedték volna az eurózónában, hanem az elmúlt két évben akár csak 3-4 százalékpontot lefaragtak volna belőle, ma másról beszélénk. El kell ismerni persze, hogy Nagy-Britanniában, Írországból a helyes irányba mozdultak el, a spanyolok a most megbukott Zapatero-kormány alatt is sok mindent tettek, előkészítettek, Portugáliában hozzáálltak a kiigazításhoz, de másutt nem csináltak semmit, például Franciaországban vagy az Egyesült Államokban. Az olasz és a görög történetet ismerjük. A gazdaságpolitika önmagához képest is késésben van, különösen, hogy bemutassa, a fiskális fenntarthatóság helyreállítását miként képzele, egyszeri bevételi tételek nélkül. A piacok kellően racionálisak és agnosztikusak, nem fogják számon kérni egyik kormányon sem, ha például három év alatt öt százalékponti adósságcsökkentést ígért, de csak hármát-négyet teljesített.

A piac, a teljesítmény és a várakozás háromszögében Magyarország sem áll jól. Egész kedvező deficitszámokat produkál, bár átmeneti tételek jóvoltából is, miközben egyre kockázatosabbnak ítélik.

Igen, mert most már mindenki, ideértve a nemzetközi szervezeteket is, azt mondja, hogy az igazi kérdés 2013. A magyar kormánynak áprilisra részletes tervet kell benyújtania az Európai Bizottságnak, az uniós pénzügyminiszteri tanácsnak. Miközben a nemzetgazdasági minisztérium munkatársa egy minapi, az EU által szervezett budapesti konferencián azt mondta, majd ha kapnak felhatalmazást a kormánytól, akkor változtatnak a számokon, az előrejelzéseken. A terven, amiben persze benne van már az IMF és a Bizottság is, nagy erővel kéne dolgozni. Pusztán a munka időigénye miatt is. Egy változatnak készen kellene lennie. Már az említett konferencián be kellett volna számolni új modellszámításokról. A döntés a kormányé, de ismertetni kellene a forgatókönyveket, hogy milyen választási lehetőségek

léteznek a deficitcél tartására különböző növekedési pályák mentén, mondjuk a vagyoadó bevezetésétől a különböző kiadások csökkentéséig. Hitelességi csapdába kerültünk. Mindegy, hogy a deficitcél 2010-ban teljesítettük, sőt, az európai átlag felét produkáltuk, s mindegy, hogy az ideai szám is jó lesz, meg a jövő évi is. Ahelyett, hogy végre arról beszéljünk, hogy a magyarok mekkorát izmoztak, mindenki 2013-at firtatja. Egyébként az Egyesült Államokban is ez az aktuális kérdés, erre kellene valamit felelni, s erre nem felelnek ott sem. Nem tudják, vagy nem akarnak, vagy félrevezetnek. Ez erősíti a pánikot, s ez a recesszió receptje. Legkevesbé sem azonnali, tehát fenntarthatatlan eredményeket várna a piac. Sokkal inkább azt szeretné látni, miként lehet évről évre szívós munkával elérni, hogy a költségvetés fenntartható módon hozza a várt egyenleget. Ha a deficit évről-évre egy százalékkal, az adósság 1,5 százalékkal csökken, s a célok nagyjából meg is valósulnak, akkor egy ilyen program meghirdetése hasznos lehet, főként, ha hihető intézkedések támasztják alá. Magyarország korábbi teljesítménye nem jó, emlékszünk, milyen eltérések mutatkoztak a tervek és a végleges büdzsészsámok között. De a 2009-es, a 2010-es, a 2011-es adatokra lehetne építeni, ha volna hitelesség, de nincs. Jó példák viszont akadnak. Szlovákiában a második Dzurinda-kormány képes volt elhitetni, hogy egy új zsánerű gazdaságpolitika szerveződik. Az adatok kezdetben rosszak voltak, mégis áramlott be a külföldi működő tőke. Ez a helyzet most Írországban, ahol szintén borzasztóak az adatok, de már jók a várakozások.

Az OECD recessziót prognosztizál jövőre Magyarországon. Most jön az IMF, a Moody's hitelminősítő meg bővli kategóriába helyezte az államadósság besorolását. Több elemző is a bizalom, a hitelesség visszaállítását sürgette, de úgy vélte, létezik azért ez a bizonyos középtávú program, s ez a Széll Kálmán terv, amelyet februárban jól fogadtak a piacok. Ez valóban eladható még bizalomerősítő lépésként?

Nehéz helyzetben vagyok, mert 2010 májusa óta ismétlgetem, írom, nyilatkozom, hogy szükség lenne hiteles középtávú tervre. Tavaly októberben azt hangoztattam, hogy itt az ideje kormányozni. Úgy képzeltem, hogy üzleti tervhez hasonló programot kéne írni. De ilyen terv nem készült. A mai helyzet meg már nem kedvez az ilyen jellegű tervek elkészítésének. A vonat elment. Tavaly még meg lehetett volna csinálni, de most, amikor hónapról hónapra változnak a viszonyok, az előrejelzéseket lefelé módosítjuk, nem igazán alkalmas a helyzet középtávú terv megfogalmazására. De a gazdaságpolitika zsánerét azért alakítani lehetne, többváltozós vázlatok készülhetnének. Az már elég lenne a piacoknak, ha látnák, hogyan hangolódnak össze az intézkedések. Ha csak a legfrissebb fejleményeket ebből a szempontból

értékeljük, érzékelhetjük a kihívást. Egyik oldalról tárgyalásokat kezdeményezünk az IMF-fel, ami költségvetési szigorra, kiadáscsökkentésre utal, másik oldalról viszont Fellegi Tamás fejlesztési miniszter hárommilliárd eurós atomerőmű-beruházásról beszél, és ő tárgyal majd a Valutaalappal. De melyik kalapját veszi fel? Egy időben ez biztos nem fog menni, hogy legyen növekedés, hitelezés, csökkenjen a munkanélküliség. Fontossági sorrendre is szükség lenne. De üzleti tervet, határidőkkel megtűzdelt munkatervet nem látok.

A Széll Kálmán terv akkor tulajdonképpen micsoda?

Az egy első nekifutás volt, amelyet a konvergenciaprogrammal együtt lehet csak értelmezni. De a bennük lévő számok számomra ma már vadul optimistának tűnnek fel. A legutóbbi konvergenciaprogram óta stílusváltásban, személyekben, tartalomban, ütemezésben, mértékekben végbement módosulások miatt alapos felújításra szorulna sok minden, még hozzá áprilisig, amikor az európai szemeszter keretében be kell nyújtani az új programot. De még tervvázlatokkal sem találkozom. A kormányon kívül, a kutatóintézetekben, különböző műhelyekben egyes emberek számolgatnak persze, de kormányzati kotta nincs. A piaci bizalmatlanság egyik oka, hogy nem következtethető ki, mire lehet számítani. Ha léteztek volna ilyen változatok, forgatókönyvek, akkor növelhettük volna a bizalmat, mert legalább sejteni lehetne, hogy adott bevételkiesést hogyan akar a kormány ellensúlyozni. Ez részben kommunikáció is, el kellene magyarázni a döntéseket, a jó indokok még furcsa döntéseket is eladhatnak. A piaci szereplőkkel folyamatos párbeszédet kellene folytatni, magyarázni, reagálni a félelmekre, mert ezzel az igazán durva lépések elkerülhetőek. Nyáron Londonban tartottam előadást, s a befektetők hálásak voltak, hogy hallottak valamit, pedig nem a kormányt képviseltem, s kormányhivatalra sem vágyom. A befektetők egyébként a Széll Kálmán tervben sem a számokat szerették, hanem a zsánert, a kisebb állami adóztatást, hogy a munka világa jön el a járadékosok világa helyett. De ezt folyamatosan el kellene adni, magyarázni.

A magyar gazdaság örökölt és új problémáinak azonosítása azért nem olyan nagy szellemi kihívás: alacsony a foglalkoztatás, alacsony a növekedés, a büdzsét túlköltési hajlam jellemzi, túl nagy az adóterhelés. Az Orbán-kormány e kérdésekhez hozzányúlt, de a probléma inkább abból fakad, hogyan, s milyen retorikába csomagolva.

Megítélés dolga. Úgy vélem, hogy a kormány tevékenységében a gazdaság nem volt meghatározó. Ha kellett, léptek, de titkos terv nem létezett. Sőt, a kormányzást állandó

ideiglenesség lengte körül. Ez nagy ellentmondás a kétharmados többség birtokában. Nem is értem, ha az ellenzék szétzilált, akár 12 évre be lehetne rendezkedni. Nem kéne kapkodni, lehetne nyugodtan számolni, tervezni, átgondolni a döntéseket. Nem ez történt. Nem tudom, miért. De egyebek között ezért is van ez a bizonytalanság. Ennek azonban szerintem nagyobb részt az európai pánik az oka. A februártól októberig tartó időszakban jól működött az állampapírpiac, viszonylag stabil volt az árfolyam. A bizonytalanság az eurózóna impotenciájának felismeréséből fakad. Ez a meghatározó. S ehhez járul hozzá, hogy a kormányzat elhitte saját retorikáját, hogy lesz itt lendületes növekedés. De nem lett. Három hónapja a közgazdászokkal találkozáskor a nemzetgazdasági miniszter már azt mondta, hogy az éves növekedés az idén nem lehet több 1,7 százaléknál. Ez nem lendületes növekedés, még a válság előtti szintet sem éri el. De azt hitték, ez is elég lesz. Nem készültek tervek a gazdaság átszabására, s a 2006-ig tartó átlagosan évi négy százalék feletti növekedési ütem megismétlésére. S ehhez jön még a világgazdasági helyzet. Ezek a tényezők egymást rossz irányba erősítik. A távlatok nélküli gazdaságpolitika a befagyott növekedési tényezőkön és az általános bizalmatlanságon nem tud változtatni. Nem mi fűjjük a passzátszelet, a magyar döntések jelentősége az amerikai és európai helyzethez képest eltörpül, de azért kimutatható.

A végtörlesztés bizonyosan vastagon benne van.

Ha nem egy általános bizalmi válság és árfolyamgyengülési folyamat kellős közepén dobják be, elmehetett volna, önmagában a végtörlesztés nem formabontóbb, mint a válságadók bevezetése, s azokkal akkora nagy baj rövid távon azért nem volt, mert akkor inkább pozitív várakozások jelentek meg. Ebből nem következik, hogy minél kiszámíthatatlanabb módon válságadókat kell bevezetni, vagy hogy a végtörlesztést a tovagyrúzó gazdasági hatásaiban végiggondolták volna. Főleg, ha a kormány fő feladatának a munkahelyteremtést tekinti, s tudja, hogy munkahelyet a középvállalkozások kínálhatnak, amelyeknek hitelre lenne szükségük, például a pangó építőiparban, a kereskedelemben, a mezőgazdaságban, s ha valaki beruház, az sem a mellényzsebéből veszi ki a pénzt, s ha tudja azt is, hogy a foglalkoztatási helyzet nem javul, és az OTP kivételével a bankszektor siralmas állapotban van, akkor még jó külső helyzet esetén is máskor játssza le ezt a játszmát. Mindazon túl, amit megírtak már, a legnagyobb baj a végtörlesztéssel az ütemezése. Nem lehet bármit bármikor megtenni. De azért a francia államkötvények hozamát nem Szijjártó úr nyilatkozatai befolyásolják.

A kormányfőnek és a gazdasági miniszternek a minapi találkozója a közgazdászok egy csoportjával, amelyen ön is részt vett, adott-e bármilyen információt a hiányolt tervekkel,

vázlatokkal, forgatókönyvekkel, új előrejelzésekkel, esetleg a bizalomerősítési törekvésekkel kapcsolatban?

A kormányfővel alapvetően informatív, interaktív beszélgetést folytattunk, aminek nem volt feladata egy, az apparátus által – vagy a résztvevők egyike által – kidolgozott részletes program megvitatása és még kevésbé annak jóváhagyása, hisz az szereptévesztés lett volna. Egyetértés volt abban, hogy a kormányzat és a piac – ezen belül a pénzügyintézetek – közti párbeszédre kell törekedni, és tartós, a már szűkülő hitelezést ellentételező, a növekedést segítő és a visszaesést gátló lépésekre van szükség. A bankszektor állapota és hitelezési hajlandósága is gyenge. Egyetértés volt abban, hogy 2012-re és a későbbi évekre is az egyszeri intézkedéseket kiváltó, tartós megoldásokat kell kimunkálni. Ennek részeként szükség van az IMF és az EU szakértelmére is, nemcsak a pénzére, valamint e szervezetekkel a higgadt, korrekt és kiszámítható, megegyezésszerű viszony mielőbbi helyreállítására. Ettől még a döntés felelőssége a magyar kormány és a törvényhozás hatáskörében marad, készenléti hitelmegállapodás esetén is, amelynek – belátható időn belüli – tető alá hozására szerintem mindkét félnek törekednie érdemes.

A beszélgetésünk során többször szóba hoztuk a budapesti uniós konferenciát, amelyen mindketten részt vettünk, s amelyen az IMF és a jegybank szakértője sem fedte fel, hogyan lehetne javítani a magyar gazdaság növekedési képességét. De ez alapvető kérdés. A gazdaság jövőre nagyjából stagnálni fog, a beruházások csökkennek, a foglalkoztatás érdemben nem javul, a kormánynak a piacok és az EU nyomása miatt hoznia kell az ígért deficiteket, megszorításokat. Hogyan lehet ebből a negatív spirálból kitörni?

A növekedés a kulcs, de a növekedés valaminek az eredménye. Válság időszakában sem kéne felhagyni a távlati tervezéssel. Például: a zöld gazdaság felé fordulunk-e, mit gondolunk az aktívák és a járadékosok arányáról, hogy nagyobb vagy kisebb állam legyen-e? Ilyen műhelymunkákra nagy szükség lenne, ágazati szinten is, például a közlekedés fejlesztéséről, a romaintegrációról, az oktatásról, kezdve az óvodától az általános iskolákon át a szakképzésig. Akadnak jó példák, érdemes megnézni, hogyan csinálták ezt a finnek, a svédek, a dél-koreaiak. De annak tudatában, hogy minden reform előbb visz, s csak később hoz. Vagyis olyan középtávú átalakításról kéne gondolkodni, amely növeli a gazdaság teljesítményét. A partnerekkel együttműködve sürgősen oldani kellene a bizalmi válságot. Közhelyszerű, alig merem megemlíteni, de alapvető a kiszámíthatóság, a jogállamiság, az átláthatóság. Most olvastam, megint új módon számolják az állami kötelezettségvállalásokat, márpedig az

említett három feltételnek ez nem felel meg. S gondoljuk meg: a közép-európai térségben azok a legsikeresebb országok, ahol nem történt semmi meglepő. Csehország és Lengyelország 25 év távlatában szépen haladt előre. Stabilizálták a gazdaságot, privatizáltak, de elkerültek sok mindent. Óvakodtak a nagy kilengésektől. Rengeteg vita közben unalmas politika folyt. Ilyen unalmasnak kellene lennünk, ahol nem történik semmi meglepő, ezért mennek előre a dolgok. Mondjuk például nálunk is 2003 és 2007 között beragadt az euró árfolyama a 250 forintos szinten, ki sem lehetett mozdítani. Szlovákia is sokkal előrébb tart, mint húsz évvel ezelőtt. Ez az én vágyam, hogy kiszámíthatóan, nem folyamatosan ugrándozva, nem nagyon kilengve, verbális visszafogottsággal működjön az ország. Lehessen tudni, mi várható, milyen az árfolyam, és így tovább. Ambivalens érzéseket lehet táplálni az IMF-fel szemben, de legjobb erről csak zárt körben beszélni, mert ha meggondoljuk magunkat, egyszerűbb lesz.

Mikor lesz unalmas hely az eurózóna?

Görögországban februárban lesz választás, szerintem választott kormány nélkül nem is működhetnek, de a következő hónapokban kidolgozhatják a görög államadósság leértékelését, a szanálás hat hónapon belül megoldható. Ha lekerül a görög téma a napirendről, az önmagában is kedvező fejlemény lesz. Az olaszokról ki fog derülni, amit eddig is tudtunk, hogy ott vannak, ahol húsz-harminc éve, de alapjában véve ez az ő problémájuk. Az eurózóna fél éven belül vissza tudna térni az unalmas állapotba, ha működőképes lesz a pénzügyi mentőalap (EFSF), amihez kétezermilliárd euróra van szükség. Akadnak még nehézségek, de ha ezt eléri, akkor megnyugtatóan a piacokat, és elkerülik a recessziót. Az a benyomásom, hogy a németek ezt szeretnék, ezért hajlandóak engedményekre. Ez kisebb áldozattal járna, mint ha megvárják, hogy még nagyobb legyen a baj. Úgy gondolom, elérhető közelségbe került, hogy a fiskális válságot megoldják. Ez azonban a föderalizmus erősítését feltételezi, ezért beszél Angela Merkel német kancellár az alapszerződés módosításáról. Az EU kis lépésekkel halad a föderalizmus felé, s most megint kell egy lépést tennie. Ez a mostani pénzügyi válságot megoldja, de sok egyéb kérdést persze nyitva hagy.